

BOZGUNCULUK (FESAD) KAVRAMI ÜZERİNE

Fesad kavramının, istenmeyen kişileri bertaraf etme, muhalifleri etkisiz hale getirme konusunda araç olarak kullanılmasının eskiye dayanan bir geçmişi vardır.

Kur'an'da yer alan herhangi bir konuda doğru sonuca ulaşmak için ilgili tüm ayetleri birlikte değerlendirmek, tabir caizse bütünü parçalarını bir araya getirerek, resmi tamamlamak gerektiğini söyleyebiliriz. Aynı konudaki ayetlerden bir veya bir kaçını ilgili ayetlerden ayırmak veya söz konusu ayetlerdeki bir ifadenin bağlamından ve ilgili olduğu ayet kümesinden bağımsız olarak anlamlandırmak hatalı sonuçlara sebebiyet verebilmektedir. Bu konudaki hataların bir kısmı usûl sorunu kapsamında mazur karşılanabilir. Ancak bir kısım hataların bilinçli bir çarpıtmanın sonucu olduğunu söylememiz mümkündür. Çoğu zaman kendi düşüncesini Kur'an'a tasdik ettirmek gayesiyle, ilgili diğer ayetleri görmezden gelmek veya bir kavramı cımbızlayarak bağlamından koparmak, asla makul ve mazur görülemez. Bu durum herhangi bir konuda ilgili tüm ayetleri birlikte değerlendirerek Kur'an'ın rehberliğinde doğrulara ulaşmak yerine, kendi kabullerini doğrulamak amacıyla ayetleri tefsir etmek ve açıklamak suretiyle onu teslim alma çabası anlamına gelmektedir. Üzülerek ifade etmeliyiz ki, bu konuda pek çok örnekle karşılaşmaktayız. Bunlardan birisi de fesad kavramının, ilgili olduğu ayetlerden bağımsız olarak değerlendirilmesi sonucu ulaşılan yanlış anlayıştır.

Fesad kavramının, istenmeyen kişileri bertaraf etme, muhalifleri etkisiz hale getirme konusunda araç olarak kullanılmasının eskiye dayanan bir geçmişi olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim insanları hidayete ulaştırma ve toplumu ıslah etme amacıyla gönderilen peygamberlerin çoğu zaman bozgunculuk yapmakla suçlanmaları, tehdit edilmeleri, hatta öldürülmeleri bu gerçeğin tarihi bir tezahürü olarak görülebilir. Mesela halkına zulmeden, bozgunculuk yapan¹ Firavun, kendisine uyarıcı olarak gönderilen Musa (a.s.)'ı bozguncu olmakla suçlamaktadır:

"Firavun dedi ki: "Bırakın beni, Mûsâ'yı öldüreyim. (Faydası olacaksa) Rabbini yardıma çağırın! Çünkü ben onun, dininizi değiştireceğinden yahut yeryüzünde bozgunculuk çıkaracağından korkuyorum."²

Aynı şekilde Firavun'un, gerçeği gören ve Hakk'a teslim olan dolayısıyla; O'na göre kendisine isyan eden adamları ile ilgili olarak sarf ettiği "...sizin ellerinizi ve ayaklarınızı çaprazlama keseceğim ve mutlaka sizi hurma dallarına asacağım..."³ şeklindeki tehditlerinin Kur'an'da toplumsal barışı tehdit eden terör (hirâbe) suçunun cezasıyla⁴ paralellik arz etmesi de manidardır.

Bilindiği üzere Kur'an haksız yere kasten adam öldürmeyi kesin olarak yasaklamakta⁵ ve bir kişinin öldürülmesinin ancak bir hak sebebiyle mümkün ve meşru olabileceğini hükme bağlanmaktadır.⁶ İlgili ayette yer alan مَنْ قَتَلَ نَفْسًا بِغَيْرِ نَفْسٍ أَوْ فَسَادٍ فِي الْأَرْضِ "...kim bir kimseyi başkasını öldürme ya da yeryüzünde bozgunculuk çıkarma karşılığı olmaksızın öldürürse..."⁷ şeklindeki ifadeler bir kişiyi haksız yere öldürmenin iki farklı türünün olduğunu ortaya koymaktadır.

Birinci gruptaki ihlaller belli kişisel bir hedef gözetilerek işlenen adî suç kapsamında değerlendirilebilir. Kur'an bu kapsamdaki suçları "zulüm" kavramıyla nitelendirilmektedir.⁸ İkinci gruptaki ihlaller ise, adî suçlardan farklı olarak belli bir hedef yerine doğrudan toplumun huzur ve barışını bozmayı (ifsad) hedef almaktadır. Burada mağdurun kimliği ya da malın kime ait olduğunun bir önemi yoktur.

Yaşam hakkına yönelik iki farklı türdeki bu yapının malvarlığına yönelik suçlar için de geçerli olduğu görülmektedir. Nitekim Yusuf (a.s.)'un kardeşleri kendilerine isnat edilen hırsızlık suçlamasına cevaben: قَالُوا تَاللّٰهِ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَا جِئْتُمَا لِتُنْفِسِي فِي الْأَرْضِ وَمَا كُنَّا سَارِقِينَ "biz bu ülkede fesad çıkarmaya gelmedik, hırsız da değiliz"⁹ şeklinde savunma yapmaktadırlar. Kendilerine yöneltilen suçun malvarlığına yönelik olduğu hesaba katıldığında, bu kapsamda her iki tür (fesad ve zulüm) suçlamayı da kabul etmedikleri anlaşılmaktadır.

Yukarıdaki ayette suçu niteleyen "yeryüzünde bozgunculuk (fesad) çıkarmak" ifadesi, toplumsal barışı tehdit eden terör (hirabe) suç ve cezasının düzenlendiği bir

sonraki ayette daha ayrıntılı bir şekilde açıklanmaktadır:

"Allah ve Resulüne karşı savaşan ve yeryüzünde düzeni bozmaya çalışanların cezası öldürülmeleri yahut asılmaları veya el ve ayaklarının çaprazlama kesilmesi yahut da bulundukları yerden sürülmeleridir. Bu onların dünyadaki rezilliğidir. Ahirette de onlar için büyük bir azap vardır."¹⁰

Ayette ilk olarak toplumsal barışı tehdit eden terör (hirâbe) suçlarının tanımı yapılmakta ve suçun ağırlığı ve türüne göre değişen yaptırımlar sıralanmaktadır. Can ve mal varlığına yönelik suçlar *"yeryüzünde bozgunculuk çıkararak Allah ve resulüne savaş açmak"* vasfıyla birleşince, suç farklı bir boyut kazanmakta, adı suç kapsamından çıkmakta ve doğrudan toplumsal barışı hedef alan organize bir yapıya bürünmektedir. Bu farklılığın tabii bir sonucu olarak cezai yaptırım da değişmekte ve farklı bir nitelik kazanmaktadır.

İslâm bilginlerinin çoğunluğunun kanaati de, toplumsal barışı tehdit eden terör (hirâbe) suçu kapsamında ancak öldüren kişi hakkında ölüm cezası verilebileceği şeklindedir. Öldürme ve mal varlığına yönelik bir ihlal olmaksızın, sadece insanları korku ve endişeye sevk eden bu tür suçlarda ayette de ifade edildiği üzere sürgün (nefy) cezası verilebilmektedir. Dolayısıyla, öldürmeyen bir kişi hakkında, toplumda fitne fesada sebebiyet vermek, bozgunculuk yapmak suçlamasıyla ölüm cezası vermek ve bunu ayetin kapsamına dâhil etmek mümkün değildir. Zira ayetteki **"yeryüzünde bozgunculuk çıkarma"** ifadesi bir suç türü ya da ceza belirleme kriteri değil, can ve mal varlığına yönelik ihlallerin nitelikli hale gelmesinin şartıdır.

Tüm bunlarla birlikte terör (hirâbe) suç ve cezasını düzenleyen söz konusu ayetin, Kur'ân'da suç ceza uygunluğunu (mümâselet) zorunlu bir ceza normu olarak ortaya koyan ayetlerden¹¹ bağımsız olarak düşünülmesi de mümkün değildir. Zira Kur'ân'da ayrıntılı olarak açıklanan bir kısım suç ve cezalarla ilgili ayetler, genel ilke konumundaki ayetlerin sonucu olarak, örnek çözümler şeklinde, her biri ayrı bir cezalandırma türünü temsil etmektedir.

Suç ceza uygunluğu konusunda genel ilkeler olarak nitelediğimiz ayetler birlikte değerlendirildiğinde suça uygun (mümâsil) olmayan bir ceza belirlemenin imkân dâhilinde olmadığı anlaşılmaktadır. **"Kim bir suç işlerse, ancak suça uygun (misl/mümâsil) bir ceza ile cezalandırılırlar, onlara haksızlık yapılmaz."**¹² şeklindeki ifadeler bu durumu çok açık bir şekilde ortaya koymaktadır.

Dolayısıyla; *"bozgunculuk/fesad"* kavramından hareketle devletin ve milletin bekası adına siyasî otoritenin

tercihine dayalı, öldürmeyen kişi için ölüm cezası verilmesi mümkün değildir. Maktul yakınlarına af yetkisi vermekle, kasten adam öldüren kişi için bile hayata dönüş kapısını aralayan bir anlayış, nasıl olurda öldürmeyen kişi hakkında ölüm cezasına onay verebilir?

Üzülerek ifade etmeliyiz ki, tarihi süreç içerisinde bozgunculuk çıkarma (fesad) gerekçesiyle, öldürmediği halde çok sayıda kişi hakkında ölüm cezası verilebilmiştir. Örnek vermek gerekirse, dini konulardaki farklı görüşleri sebebiyle zındıklık suçlamasıyla idam edilen Molla Lutfî¹³ ve -kanundan önce yazmış olmasından dolayı idam edilen İskilipli Atıf Hoca'nın, Osmanlı ve Cumhuriyet olmak üzere iki farklı dönemin müfssidleri (!) olarak görüldükleri anlaşılmaktadır. Hatta 765 sayılı Türk Ceza Kanunu'nda (Mülga) yer alan ve belli kesimlerin uzun yıllar korkulu rüyası olan 141, 142 ve 163. Maddelerin varlık sebebinin de aynı anlayışın farklı bir uzantısı olarak değerlendirmek mümkündür. Günümüzde toplumsal tehditler karşısında bir refleks olarak dillendirilen "devlet geleneği" uyarısının bu düşüncenin toplumun genlerinde ne derece nüfuz ettiğini göstermektedir. Tarihimizde yaşanan bu tür haksız uygulamalardan söz etmemiz geçmişimizi karalamak, kötü göstermek şeklinde bir tutum olarak değerlendirilmemelidir. Bu konudaki hassasiyetimiz, Kur'ân'ın herhangi bir konudaki ilgili ayetlerinin bütünlük içerisinde değerlendirmenin yol açtığı tehlikeyi ortaya koymak ve geçmişten ders alınmaması durumunda tarihin tekrerr etmesi kaygısından başka bir şey değildir.

Notlar

1. Bkz. A'râf 7/103; Kasas 28/4.
2. Mü'min 40/26.
3. Tâhâ 20/71 Ayrıca bkz. A'râf 7/124; Şuarâ 26/49.
4. Bkz. Mâide 5/33.
5. Bkz. Âl-i İmran 3/21, 112, 181; Nisâ 4/155.
6. Bkz. En'âm 6/151; İsrâ 17/33; Furkân 25/68.
7. Mâide 5/32.
8. Bkz. Bakara 2/54, 114, 165; Âli İmrân 3/117, 135; Mâide 5/39; A'râf 7/23; İsrâ 17/33.
9. Yusuf 12/73.
10. Mâide 5/33.
11. Bkz. Enâm 6/160; Yunus 10/27; Neml 27/90; Kasas, 28/84; Şuarâ 42/40; Mü'min 40/40.
12. Enâm 6/160.
13. Konu ile ilgili ayrıntılı bilgi için bkz. Şükrü Özen, "İslâm Hukukuna Göre Zındıklık Suçu ve Molla Lutfî'nin İdamının Fikihliği", İslâm Araştırmaları Dergisi, Sayı, 6, 2001